

Кафедра української мови та літератури

**Урок - екскурсія на тему
“Шляхами виникнення і розвитку письма.
Українська мова вчора, сьогодні, завтра”**

**Підготувала учитель НВК №12
“Школи - ліцей” м. Рівного
Шамрик Оксана Яківна**

2009 р

Тема: *Шляхами виникнення та розвитку письма.
Українська мова вчора, сьогодні, завтра.*

Мета: *”провести” учнів історичними шляхами розвитку письма, ознайомити із розвитком писемності на Рівненщині; розвивати у дітей зв’язне мовлення, вміння і навички виразного читання, спонукати учнів до вивчення історії і літератури рідного краю.*

Обладнання: *Конституція України, учнівські малюнки, “Шумерські ієрогліфи”, роздаткові таблиці – схеми “Еволюція письма”, альбом “Рівненщина”, учнівські роботи - повідомлення, збірки творів поетів Рівненщини.*

Тип уроку: *урок – “екскурсія”.*

Хід уроку

I. Ліричний вступ.

Легенда про книгу.

II. Найдревніші типи письма.

Письменність виникла приблизно 20-30 тис. років тому.

1. Предметне письмо (“ароко”)
(стріла – війна
зелена гілка – мир)
- 1.1. Дипломатичний документ скифів до персидського царя
Дарія: “Птах – миши – жаба – п’ять стріл”
- 1.2. Письмо із вузликів
(фраз “вузлик на пам’ять”)
2. Піктограми (“намальовані”).
3. Малюнкове письмо.
4. Ієрогліфи (“священні знаки”).

Повідомлення учнів “Шумерські ієрогліфи”.

5. Фонетичне письмо (звуко – буквенне).
6. Устав – напівустав – скоропис (Київська Русь).
7. Виникнення письменності у слов’ян.
 - 7.1. Давньоруська мова.
 - 7.2. Кирилиця. Давньоруська книга.

Повідомлення учнів:

- “Кирило і Мефодій”;
- “Нестор Літописець”;
- “Берестяні грамоти”;
- “Св. Фіоль – засновник українського друкарства”;
- “Іван Федоров – найвизначніший книгодрукар”;
- “Ф.Скорина – один із першодрукарів”.

III. Створення книги.

1. Берестяні грамоти.
(Київська Русь).
2. Папіруси.

(Єгипет, Межиріччя).

3. Мідні, глиняні, дерев'яні дощечки.

(Індія, Греція, Арабський Схід, Україна "Велесова книга" V-X ст.).

4. Давньоруська книга.

4.1. Остромирове Євангеліє.

4.2. Найдавніші літописи.

4.3. "Повість полум'яних літ".

4.4. "Повчання Володимира Мономаха дітям".

Зачитування учням уривків із давньоруських літописів.

IV. Писемність на Рівненщині.

1. Учнівські дослідження про розвиток писемності на Рівненщині.

"Пересопницьке Євангеліє".

"Остріг XVII ст. – центр освіти і книгодрукарства".

"Рівне – історичне і культурне місто".

2. Рівненське письменство.

2.1. Оглядова екскурсія

"Письменники Рівненщини" за представленою виставкою збірок творів О.Богачука, Є.Шморгуна, О.Смика, А.Войнарович, В.Лящука, М.Яковчук, М.Пшеничного, М.Нагірного.

2.2. Декламування учнями віршів рівненських поетів.

V. Українська мова і сьогодення.

1. Дискусія на тему "Актуальність вивчення і знання рідної мови".

Виступ учнів.

2. Розповідь вчителя про шляхи розвитку і становлення української мови.

Сьогодні залишається актуальним питання про державну мову – українську.

2.1. Звернення до Конституції України, ст.10.

- 2.2. *Про суттєве порушення окремих положень Конституції щодо використання української мови у державних установах.
(Стаття “Конституційний суд”, газета “Освіта”, 2000 р.)*
- 2.3. *Про шляхи становлення і розвитку української мови.
давньоруська (діалекти) – малоруська – давня українська мова – сучасна українська мова – державна мова України.*
- 2.4. *Вправи – тренінги “Милування словом:
звукові;
лексичні;
синтаксичні;
етимологічні (див. за додатком №1);
пізнавальні.*
- 2.5. *Культура мовлення.
Вправи – тренінги на виправлення мовленнєвих помилок.*

VI. Висновки.

VII. Ліричне завершення.

Гуморески П.Глазового “Біда моєї корови”, “На Вкраїні”.

З часів появи і розвитку людини виникає і розвивається мова. Тільки за допомогою мови людина може повністю самореалізуватися, держава бути державою, а народ народом.

Та історія становлення нашої держави досить складна, тривала і непроста, А значить і мові українській довелося пройти цими історичними лабіринтами, не розгубити своїх традицій, багатства лексики, яскравості, образності, милозвучності.

Тому сьогодні залишається актуальним питання про державну мову - українську.

29 серпня 1991 року відбулася важлива подія — проголошення незалежності України - Та заявити всьому світові про незалежну державу мало. Потрібні підтвердження державності.

Одним із безперечних таких доказів є повноцінне "життя" мови у державі.

28 червня 1996 року була прийнята Конституція України - основний закон держави. Згідно статті 10 цього закону українська мова є державною мовою України, "Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України".

Проте на даний момент (2000 р.) існують суттєві порушення окремим положень Конституції щодо використання української мови. Цим явищем зумовлена поява статті "Конституційний суд" (газета "Освіта", 2000 р.).

По-справжньому мова стане державною, коли кожен громадянин буде не тільки бездоганно володіти нею, а й знати її історію, походження.

Українська мова - одна з найдавніших мов світу, її розвиток почався щонайменше 3 тис. років тому. Нашим предкам (полянам, древлянам, сіверянам, тіверцям, хорватам, волинянам) довелося пережити не одну навалу чужинців.

У III - IV ст. вони змушені були вести боротьбу проти готів, гунів, аварів, хазарів, угрів, печенігів. Усі ці народи розмовляли різними мовами, і кожен з них по-своєму впливав на мову наших предків.

За часів Київської Русі українська мова поширилася від Закарпаття до Дону, від Прип'яті до Причорномор'я. Нею розмовляли навіть у Великому Новгороді та на землях сучасної Білорусії.

Коли у 988 році Київська Русь прийняла християнство, князі, бояри, духовенство, щоб відрізнятись від простого люду, перейшли на церковнослов'янську мову (староболгарську), якою були написані богослужбні книги. Простолюди й далі розмовляли українською мовою, складали нею пісні, казки, легенди, думи.

Після розпаду Київської Русі українська мова розвивається самостійно (на основі місцевих діалектів).

Загарбання України Польщею в XIV ст., більш як трьохстолітнє московське поневолення перешкоджало вільному розвитку і вживанню української мови.

Та українська мова жила, прокладаючи шлях у писемну літературу. Шлях становлення і розвитку.

Давньоруська малоруська давня українська мова - сучасна українська мова - державна мова України.

Сьогодні ми маємо одну з наймилозвучніших мов світу.

У 1934 році в Парижі відбувся Всесвітній конкурс краси мов, на якому українська мова зайняла почесне 3-є місце після французької і перської мов.

Українська мова була високо оцінена за фонетичну розкіш. Багаті і неповторні слово - і фомотворчі засоби, глибоку семантика, гнучкий синтаксис, образність лексичного значення слів.

У словах чується "музика" звуків. Наприклад, гармонійне поєднання смислового і звукового оформлення вчувається у словах: ш-шарудіння, ш-шелестіти, джурчить, гу-ул, р-рок-котить і т-д.

Така "музика" викликає асоціації кольору; звуку, запаху тощо.

Якщо б проводився конкурс щодо багатства мови, то українська мова, мабуть, зайняла б теж одне з перших місць.

Адже, крім власного арсеналу, мова поповнюється словами іншомовного походження.

Наприклад, козак (тюрк.) - "вільний"; футбол (англ.) - "м'яч і ступня"; Автограф (англ.) — "сам пишу".

Та ми не знаємо і не завжди вживаємо власне українські слова:

легіт - легенький вітерець;

осоння - галявина, освітлена сонцем;

провесна - рання весна;

брунатний - коричневий;

омаловий - молочний колір.

*Ми не завжди користуємося мовним арсеналом, а частіше
вживаємо однотипні "сірі" слова.*

*Ми не завжди відчуваємо красу, багатство слова, не бачимо
його.*

Неповторна краса і багатство мови звучить у віршах.

Василь Лящук.

Сліпий поет, проживає у Рівному.

* * *

*Невиразні контури хмар,
Наполохані радісним вітром,
Наповнені його шумом;
Зіщулені крони густих черешень;
Сонний цвіт кульбаби;
Що від цікавості встала навшпиньки;
Засмагли голівки тюльпанів,
П'янливий дух конвалії;
Нарцисів білий сміх;
Братики з маминого городу —
Все це приязно охопило мене*

"Бачить" душа сліпого поета Василя Лящука, що проживає у Рівному.

** Віриш "Невиразні контури хмар..."*

Читаючи поетичні рядки, милуєшся багатством словникового запасу; можливістю образного використання слів.

Цікаво

Словниковий запас У.Шекспіра налічував 12 тис. слів, запас слів одного людоджера з племені "Мумбо - Юмбо" - 300 слів, Елочки Щукіної - людоедки (кінофільм "Дванадцять стільців") - 30 слів.

Прикро, та сьогодні зустрічаються такі "людоджери" і "людоедки".

Часто у нашій мові зустрічаються суттєві порушення нормативної лексики, її використання.

Глибоке коріння пустили в українську лексику слова - русизми (що має певне історичне підґрунття).

Неправильно

- 1. Із-за хвороби*
- 2. Сильна_біль*
- 3. Вибачаюсь*

Правильно

- Через хворобу*
- Сильний біль*
- Вибачте*

4. По заказу	На замовлення
5. Караул	Варта
6. Паральний сигнал	Паральне гасло
7. Заряжай	Набивай
8. Пропуск	Перепустка
9. Приймати участь	Брати участь
10. Грубі помилки	Суттєві помилки
11. Здравія бажаю	Зичу здоров'я

**Ілюстрування гуморескою П.Глазового “Біда моєї корови”.*

Українська поетеса Л.Костенко писала: "Ми поранені люди, ми дуже поранені люди; тому що не знаємо мови.

Сьогодні ми намагаємося повернутися у цивілізований світ, розпростати крила для високого злету, підняти на них мову, щоб ніколи вже її не губити.